

ODUZIMANJE NEZAKONITO STEČENE IMOVINE
CONFISCATION OF ILLEGALLY ACQUIRED PROPERTY

Pregledni znanstveni članak

*Mr. Ensad Korman**

Sažetak

Oduzimanje imovinski koristi stečene krivičnim djelom ili oduzimanje nezakonite stečene imovine spada u kategoriju specifičnim krivičnopravnih mjera. Zašto je ona specifična, govori činjenica da ona ne spada u sistem krivičnih sankcija, nego je krivičnopravna mjera, koja se vezuje za izvršenje krivičnog djela i izriče se isključivo u krivičnom postupku. Značaj ove mjere, kako u političkom tako i u krivičnom smislu je nesumnjiv. Jedan i osnovni cilj ove mjere jeste da se ne dozvoli, da se počinitelj krivičnog djela istim obogati. Upravo iz gore navedenog cilja, mjera se izriče po službenoj dužnosti, i u koristi društvene zajednice.

Ključne riječi: imovina, korist, krivično djelo, krivični postupak, organizovani kriminalitet.

Abstract

Confiscation of proceeds of crime or confiscation of illegally acquired property falls into the category of specific criminal measures. Why it is specific is shown by the fact that it does not belong to the system of criminal sanctions, but is a criminal law measure, which is related to the commission of a criminal offense and is imposed exclusively in criminal proceedings. The significance of this measure, both politically and criminally, is unquestionable. One and the basic goal of this measure is not to allow the perpetrator of the crime to get rich. Precisely from the above goal, the measure is imposed ex officio, and for the benefit of the community.

** Federalna uprava policije, e-mail: ensad.korman@fup.gov.ba*

Key words: property, benefit, criminal offense, criminal procedure, organized criminality.

1. UVOD

„Jedan od osnovnih motiva teškog i organizovanog kriminaliteta jeste sticanje imovinske koristi. Organizovane kriminalne grupe ulažu nezakonitu dobit u dalje nezakonite aktivnosti ili koriste pranje novca za njegovu legalizaciju i infiltraciju u cilju sticanja ekonomskog uticaja u društvu. Oduzimanje imovine proistekle iz krivičnog djela se sve više i više prepoznaje kao efikasno sredstvo u borbi protiv organizovanog kriminaliteta, jer jedan zatvoreni član ili vođa kriminalne organizacije obično može biti zamijenjen drugim i njegovo zatvaranje ne zaustavlja kriminalne aktivnosti.“ (Golobinek, 2006)

Razvojem nauke i tehnologije, te niz problema koji prati modernizaciju društva kako naše zemlje tako i svih zemalja širom svijeta, uslovio je pojavu novih vidova kriminaliteta, za koje tradicionalna krivičnopravna nauka nije imala adekvatno rješenje, a među kojima se kao najopasniji problem ističe i pojava organizovanog kriminaliteta. Organizovani kriminalitet pustio je svoje korijenje duboko u sve pore društva, a upravo konstantnim razvojem i modernizacijom društva, i ovaj fenomen se stalno usavršava, te naposljetku njegove osnovne osobine počinju da bivaju organizovanost, sofisticiranost te masovna rasprostranjenost. Ono što se posebno vezuje za ovaj vid kriminaliteta jeste sticanje ogromne imovinske koristi, pa s tim u vezi došlo je do pojave jednog neizostavnog instituta, a riječ je o oduzimanju nezakonito stečene imovine, odnosno imovine stečene izvršenjem krivičnih djela. Veliki pomak posljednjih decenija u kontroli svih vidova kriminaliteta, a posebno krivičnih djela iz oblasti imovinskog kriminaliteta, te organizovanog, jeste oduzimanje odnosno konfiskacija prihoda stečenih kriminalnim aktivnostima. Ovaj institut proističe iz činjenice da tradicionalne metode sprovođenja zakona, kroz krivično gonjenje, proglašenje krivnje te donošenje presude ne obeshrabruju počiniocima svih onih krivičnih djela gdje se može steći ogromna imovinska korist, ukoliko tu dobit može kako počinitelj tako i njegovi saradnici da zadrže.

Oduzimanje imovinske koristi nikada ne ide ispred imovinskopravnog zahtjeva oštećenog, ako je zahtjev podnijet, odnosno ako će biti podnijet.

Karakteristika ove mjere je i ta što ona djeluje i u pravcu generalne, ali i specijalne prevencije. Iako je riječ o mjeri koja ne spada u krivične sankcije, njom se na specifičan i efikasan način ostvaruju sve iste svrhe koje imaju i krivične sankcije. Mjera oduzimanja imovinske koristi ili nezakonito stečene imovine je van sistema krivičnih sankcija, a za razliku od krivičnih sankcija i mjera bezbjednosti koje se mogu izreći samo počiniocu krivičnih djela, oduzimanje imovinske koristi može se primjeniti i prema trećim licima na koje je prenijeta imovinska korist. U imovinsku korist mogu se svrstati i novac, predmeti od vrijednosti te svaka druga imovinska korist koja je pribavljena krivičnim djelom, a ukoliko oduzimanje te imovinske koristi nije moguće ostvariti, počinitelj će se obavezati da isplati novčani iznos koji odgovara pribavljenoj imovinskoj koristi.

2. POJAM IMOVINE I IMOVINSKE KORISTI

Pojam imovine, kao i imovinske koristi, jedno su najspornih pitanja koja prate pravo i pravnu i nauku, i izazivaju vječitu dilemu u tačnom određenju. Razlog svega toga, je taj što je ona ujedno i pravna, ali i ekonomska i knjigovodstvena kategorija. Kada gledamo pravni pojam imovine, njega možemo posmatrati sa različitih aspekata, u zavisnosti kojoj grupi prava pripada i u okviru kojeg ga područja koristimo. Prema Verdišu imovina u ekonomskom smislu predstavlja skup dobara koji pripadaju određenom subjektu, a skup svih ekonomskih dobara koja pripadaju i služe čovjeku za zadovoljenje njegovih potreba nazivamo njegovom imovinskom masom. (Verdiš, 1971) Isti autor imovinu u pravnom smislu određuje kao skup subjektivnih imovinskih prava predstavljenih jednim nosiocem. (Verdiš, 1971) Nadalje, Gems se zalaga za strogo razlikovanje pojmova imovine sa jedne strane i imovinske mase sa druge strane, jer se prema njemu imovina sastoji iz odgovarajućih prava, a sa druge strane imovinska masa se sastoji iz objekta tih prava. (Stojanović & Antić, 2004) Na osnovu svega iznijetog, imovina se može definisati kao skup prenosivih subjektivnih prava koja se mogu izraziti u vidu novca, a koju u jednu cjelinu objedinjuje određeno lice, bilo fizičko ili pravno i to kada je u aktivnom svojstvu. (Stojanović, Antić, 2004)

Za potrebe ovog rada, neophodno je ukazati na pojam imovine u smislu krivičnog prava i krivičnog zakonodavstva. Krivična djela protiv

imovine sve su brojnija, a sticanje imovinske koristi jedan je od osnovnih motiva za izvršenje ovih djela (Korajlić, 2012). Predmet ovog završnog rada odnosi se na imovinu stečenu izvršenjem krivičnih djela. Obzirom na činjenicu da je mjera oduzimanja nezakonito stečene imovine glavna mjera za oduzimanje navedene imovine, odgovor na pitanje imovine koja je predmet oduzimanje najlakše možemo shvatiti kroz zakonske tekstove na koje se ova mjera odnosi. Ukoliko krenemo od šireg pojma imovine koja je stečena kriminalnim aktivnostima, pod nju možemo svesti svu imovinu koja je stečena izvršenjem krivičnog djela, bilo da je za to donijeta sudska odluka ili ne. Međutim, definisanje imovine koja je predmet oduzimanja, vezana je prvenstveno za zakonski okvir kojim je ona regulisana. Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom Federacije Bosne i Hercegovine daje autonomni pojam imovine za potrebe njegove primjene, otklanjajući pri tom sve nedoumice u pogledu šireg određenja pojma imovine. Sa druge strane Krivični zakon Bosne i Hercegovine*, pod imovinom smatra imovinu svake vrste, bilo da se sastoji u stvarima ili pravima, bilo materijalnu ili nematerijalnu, pokretnu ili nepokretnu, te pravne dokumente ili instrumente kojima se dokazuje pravo na imovinu ili interes u odnosu na takvu imovinu. U pogledu imovine, nju možemo podijeliti u dvije osnovne kategorije, a to su pokretna i nepokretna imovina. Pokretna imovina predstavlja sve stvari koje se mogu premješati sa jednog mjesta na drugo, bez bojazni za oštećenje njihovine suštinske vrijednosti. Sa druge strane nepokretna imovina predstavlja sve one stvari koje se ne mogu premješati sa jednog mjesta na drugo, a tu spadaju: zgrade, stanovi kao posebni dijelovi zgrade, poslovni prostori te zemljište (građevinsko, poljoprivredno, šumsko tj. šume). U postupak oduzimanja imovine podjednako ulaze i pokretne i nepokretne stvari, jedina je razlika prilikom njihovog oduzimanja, koja se uslovljena razlikama između dobara. (Stanković, Orlić, 1999) Pored ove podjele, sve stvari se mogu takođe podijeliti i one koje imaju procjenjivu i neprocjenjivu vrijednost. Procjenjive su sve one stvari čije se vrijednost može porediti sa drugim stvarima koje se nalaze u prometu tj. sa onima koje imaju upotrebnu odnosno novčanu vrijednost. Sa druge strane, neprocjenjive su sve one stvari koje nemaju prometnu vrijednost i kod kojih se ne može utvrditi vrijednost

* („Sl. glasnik BiH“, broj: br. 3/2003, 32/2003 - ispr., 37/2003, 54/2004, 61/2004, 30/2005, 53/2006, 55/2006, 8/2010, 47/2014, 22/2015, 40/2015 i 35/2018“)

upoređivanjem sa drugim stvarima u prometu. One kao takve nemaju tržišnu vrijednost, ali imaju tzv. afekcionu vrijednost. (Gluščević, 2015)

Pod pojmom imovine mogu se i svrstati isprave u bilo kojoj formi, samo je bitno da dokazuju određeno pravo ili interes na nekom dobru. Forma datih isprava nije bitna, tako da u obzir mogu da dođu javne ili privatne isprave među kojima spadaju i ugovori, hartije od vrijednosti itd. Pod imovinom koja se može oduzeti smatraju se i prihodi ili druga korist, koja je direktno ili indirektno ostvarena krivičnim djelom. To aludira na dalje da se može oduzeti sva imovina koja je ostvarena krivičnim djelom. Tu spadaju novac, hartije od vrijednosti i svaka druga korist, a kako Marjanović ističe tu spada spaki imovinski efekat koji je ostvaren krivičnim djelom. Tu se zapravo govori o utvrđivanju imovinskog viška koji je nastao izvršenjem krivičnog djela. Ako dobit posmatramo kao pozitivnu razliku između onoga što smo uložili i što smo ostvarili, imovinska dobit jeste pozitivni prihod. Međutim ako govorimo o imovinskoj koristi koja je proistekla iz krivičnog djela, onda govorimo o cjelokupnom prihodu koji je vlasnik ostvario izvršenjem krivičnom djelo, bilo posredno ili neposredno. Neposredna dobit je ona koja proističe direktno iz krivičnog djela, dok se po posrednom dobiti podrazumijeva ona dobit koja nije nastala kao posljedica krivičnog djela, ali je u vezi sa njegovim izvršenjem. (Vrekić, 1997)

Sa druge strane pojam imovinske koristi, imam potpuno drugačiju dimenziju i značenje u odnosu na pojam imovine. Najjednostavniji način da se prikaže razlika između imovine i imovinske koristi jeste na sljedećem primjeru. Ako bismo imovinu jednog lica prikazali kao paket ispunjen određenim dobrima koja su vidljiva i vrijednosno iskazana, imovinsku korist bi mogli posmatrati kao dio cjelokupne imovinske mase koja je nastala da li proširivanjem postojeće imovinske cjeline ili prinosom nekih novih imovinskih dobara. Obzirom da govorimo o nezakonito stečenoj imovini, kao takva ona zapravo čini samo fiktivno uvećanje imovine lica, koju su stekli na nezakonit način i ona se kao takva mora odvojiti od one imovinske mase koja je stvarna imovina njenog vlasnika. Veoma često se postavlja pitanje, koji od ova dva pojma ima šire značenje, mada teoretičari nisu nikada dali jedinstven odgovor. Dešavaju se situacije kada imovinska korist, koja nije uvijek dio realnog dijela imovine, može premašiti vrijednost imovine njenog vlasnika. U smislu Krivičnog zakona, imovinska korist predstavlja svako dobro koje je direktno ili indirektno proisteklo iz krivičnog

djela, a sastoji se iz bilo koje imovine. Sa druge strane Zakon o oduzimanju nezakonito stečene imovine krivičnim djelom Federacije Bosne i Hercegovine, imovinsku korist određuje kao svako povećanje ili sprječavanje smanjenja imovine koja potiče od krivičnog djela.

2.1. Pojam oduzimanja nezakonito stečene imovine

Niko ne može zadržati imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom. Do pribavljanja imovinske koristi može se doći na različite načine, odnosno izvršenjem različitih krivičnih djela. Imovinska korist je pribavljena, prije svega kada je počinitelj krivičnog djela uvećao svoju ili tuđu imovinu, tj. kada je ona obogaćena nekim novim predmetima ili novcem. Imovinska korist će se oduzeti sudskom odlukom kojom je utvrđeno izvršenje krivičnog djela, pod uslovima predviđenim zakonom. (Stanković, 2016) Ova mjera ima za cilj da spriječi bilo kakvo bogaćenje koje se zasniva na izvršenju nekog krivičnog djela, kao i da se obešteti lice koje je oštećeno izvršenjem krivičnog djela. (Čejović, Kulić Mirko, 2011). Pod oduzimanjem imovinske koristi podrazumijeva se oduzimanje od počinioca krivičnog djela novca, predmeta od vrijednosti i svake druge imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom. Oduzimanje imovinske koristi vrši se isključivo na osnovu sudske odluke kojom je utvrđeno izvršenje krivičnog djela. (Korajlić, Šuperina, Selimić, 2020)

Oduzimanje ili konfiskacija imovine jeste ključni pojam koji se koristi za sve mogućnosti oduzimanja imovine stečene kriminalnim aktivnostima. Konfiskaciju imovine smatramo adekvatnim terminom za sve vidove oduzimanja imovine, dok sa druge strane izraze poput „stečeno kriminalitetom“ ili „kriminalnim aktivnostima“ takođe smatramo adekvatnim jer ukazuju na činjenicu da je predmet ovog rada upravo sva imovina koja je stečena na nezakonit način i koja ima kriminalno porijeklo. Opet sa druge strane, u radu će se najviše koristiti termin oduzimanje nezakonito stečene imovine, jer je to u skladu sa zakonskim propisima naše zemlje. Prije nego ukažemo na neke osnovne odrednice oko oduzimanja nezakonito stečene imovinske koristi, prikazaćemo i komponentne imovinske koristi stečene kriminalnim aktivnostima. Prvenstveno radi se o imovinskoj ili materijalnoj imovinskoj koristi, do koje je došao počinitelj krivičnog djela ili o imovinskoj koristi koju je počinitelj dobio od druge osobe da bi izvršio

određeno krivičnog djela. Dakle, riječ je o imovinskoj koristi koja je pribavljena imovinskoj koristi koja je pribavljena krivičnim djelom ili u povodu krivičnog djela. (Katušić, 2008) Ono što je bitno napomenuti jeste da se imovinska korist javlja kao posljedica kriminalne aktivnosti, a takav odnos može biti direktan ili indirektan. S tim u vezi kauzalna veza postoji ako je imovinska korist:

1. posljedica krivičnog djela koja ulazi u samo biće krivičnog djela;
2. posljedica koja je izvan bića krivičnog djela;
3. nagrada za počinjeno krivično djelo, nastala prije ili nakon njegovog počinjenja;
4. posljedica neposredno u cjelosti nazvisna o subjektivnim i objektivnim elementima počinjenog krivičnog djela, ali koja je nastala i koja je sa njim u odnosu kauzaliteta. (Kamber, 2008, str. 9)

Propisivanjem u krivičnom zakonu mjere oduzimanja imovinske koristi, omogućava se, u slučajevima pribavljene imovinske koristi krivičnim djelom, realizacija tog osnovnog načela u krivičnom postupku, na način što će se sudskom odlukom, kojom je utvrđeno postojanje krivičnog djela, odrediti i oduzimanje imovinske koristi koja je proizašla iz tog krivičnog djela. Samim izricanjem mjere oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom ili kriminalnim aktivnostima, počinitelj istog se lišava imovinske koristi koju je protivpravno stekao. Imajući u vidu, kao što smo već naprijed istakli, da ova mjera ima za cilj uspostavu imovinskog stanja koje je bilo prije počinjenja krivičnog djela, za ovu mjeru može se slobodno reći da je ona imovinskog karaktera. (Babić, Filipović, Marković, Rajić, 2005)

Osnov pomoću kojeg se oduzima nezakonito stečena imovina ili imovinska korist je zapravo sudska odluka kojom je utvrđeno postojanje krivičnog djela. Osnovni uslov je, da je, imovinska korist postignuta baš počinjenjem konkretnog krivičnog djela, odnosno da je u kauzalnom odnosu sa počinjenjem upravo tog krivičnog djela, a taj odnos može biti direktan ili indirektan. Za imovinsku korist nije važno je li njeno postizanje bilo i cilj preduzimanja inkrimisanog djela, nego je dovoljno da se ona samo pojavila kao rezultat kriminalne aktivnosti ili konkretno krivičnog djela. Ono što je bitno napomenuti, jeste da se imovinska korist može sastojati u aktivnom

povećanju imovine počinitelja krivičnog djela ili sprječavanju nužnog smanjenja navedene imovine. U imovinsku korist ubrajaju se novac, vrijednosni papiri ili stvari odnosno materijalna dobit do koje je počinitelj krivičnog djela došao. (Percel, 2007)

U pogledu oduzimanja nezakonito stečene imovine, veoma je bitno napomenuti na odnos između mjere oduzimanja imovinske koristi i imovinskopravnog zahtijeva oštećenog, jer je riječ o dva instituta koji se međudobno nadopunjavaju. Oba instituta djeluju u istom smjeru, a riječ je povraćaju imovinskog stanja u prvobitni oblik, obzirom da je narušen kriminalnim aktivnostima. Cilj im je zapravo, da se oštećenik ne obešteti izvršenjem krivičnog djela, sa jedne strane, ali i da se ne dopusti počinitelju da se koristi materijalnim dobrima, koje je stekao na protivzakonit način. (Hasanspahić, Halilagić, 2011)

3. PRAVNI OKVIR ZA ODUZIMANJE NEZAKONITO STEČENE IMOVINE U BOSNI I HERCEGOVINI

Sagledavajući razvoj krivičnog zakonodavstva u Bosni i Hercegovini, možemo uvidjeti prisustvo mjere oduzimanja imovinske koristi proistekle iz krivičnog djela. To podrazumijeva tradicionalni pristup konfiskacije imovine koja je u vezi sa krivičnim djelom, koja je ostvarena ili koja je poslužila za njegovo ostvarenje. Međunarodna i domaća praksa su pokazale da ovakav klasični sistem oduzimanja imovinske koristi pribavljenje kriminalnim aktivnostima, posjeduje niz ograničenja za tužioca. To se prije svega odnosi na (ne) mogućnost dokazivanja da je data imovina proistekla direktno iz krivičnog djela, posebno u slučajevima većih kriminalnih organizacija (organizovane grupe) koje djeluju već duži vremenski period (Korajlić, Selimić, 2015). Kod takvih vrsta kriminaliteta, posebno organizovanog, veliki dio imovine koja potiče iz krivičnog djela ostaje van domašaja sudskog postupka i naposljetku sudske presude, a kao rezultat svega dolazi do situacije da inkrimisana lica nastavljaju dalje da „operišu“ i stiču ogromne količine novca i imovinske koristi vršenjem raznih krivičnih djela. Bosna i Hercegovina je reformom krivičnog zakonodavstva 2003. godine, uvela jedan poseban oblik oduzimanja imovinske koristi, a riječ je proširenom oduzimanju: Namjera ovog posebnog oblika ogleda se u tome da se tužiocu olakša teret dokazivanja porijekla imovine koja proističe iz krivičnog djela te

lakšeg oduzimanja iste. Međutim, usvojena zakonska formulacija dovodi do mnogih dilema i nejasnoća u pogledu njene primjene i sve to dovodi do izmjene krivičnih zakona FBiH, BD i na nivou cijele BiH, dok RS donosi jedan poseban zakon (Zakon o oduzimanju imovine stečene izvršenjem krivičnog djela), kojim ujedno uvodi institut proširenog oduzimanja, sa jasnim i preciznim uređenjem. Takođe navodi se i određena grupa krivičnih dijela, koja po svojoj vrsti i težini pripadaju teškim oblicima kriminaliteta. Generalno gledajući, svi navedeni noviteti koji su uvedeni u naše zakonodanstvo na svim nivoima, predstavljali su odličnu podlogu za primjenu ovog instituta, ali ipak praksa se pokazala nešto sasvim drugo.

Osnov za oduzimanje nezakonito stečene imovine zasnovan je na jednom posebnom načelu, a koji se odnosi na to da niko ne može sadržati imovinsku korist pribavljenju krivičnim djelom. Svi krivični zakoni u BiH propisuju oduzimanje imovine koja je direktno proistekla iz krivičnog djela i to na osnovu sudske odluke kojom je utvrđeno postojanje krivičnog djela. Pored toga, svi krivični zakoni predviđaju i mjeru sigurnosti oduzimanjem predmeta koji su upotrebljeni ili namjenjeni za počinjenje krivičnog djela, kao i onih koji su nastali njegovim izvršenjem. Tri od četiri krivična zakona u BiH (KZ FBiH, KZ RS i KZ BD) od 2010. godine omogućavaju i prošireno oduzimanje imovinske koristi, kao što je naprijed i navedeno (USAID, 2017)

Zakoni o krivičnom postupku u BiH (ZKP) propisuju da se imovinska korist u krivičnom postupku utvrđuje po službenoj dužnosti, a u vezi sa tim tužilac je dužan prikupljati dokaze i utvrđivati okolnosti koje ukazuju da je došlo do pribavljanja nezakonite imovinske koristi. Procesnim zakonima uređen je postupak otkrivanja, prikupljanja i osiguranja dokaza radi kasnijeg oduzimanja imovinske koristi koja je stečena kriminalnim aktivnostima. U datom slučaju, tužiocu su dostupne sve radnje dokazivanja koje su predviđene ZKP-om, uključujući i posebne istražne radnje. (Evropska Komisija, 2016) ZKP propisuje postupak oduzimanja imovinske koristi ne samo od počinitelaca krivičnih djela, nego i od svih onih lica na koje je ista prenesena. Kada je riječ o oduzimanju nezakonito stečene imovine, procesni zakoni jasno propisuju da će sud po službenoj dužnosti odrediti privremene mjere osiguranja (Korajlić, Šuperina, Selimić, 2020). U praksi postoje i slučajevi, kada ZKP u svrhu osiguranja oduzimanja nezakonito stečene imovine, koristi odredbe koje se odnose na privremeno oduzimanje imovine

radi obezbjeđenja, a tu se posebno ističe radnja dokazivanja koja ima za cilj da spriječi korištenje, otuđenje ili raspolaganjem datom imovinom. (USAID, 2017) Kada je riječ o donošenju odluke koja se tiče oduzimanja nezakonito stečene imovine, ZKP jasno navodi da ona mora sadržavati detaljne navode o tome koji se predmet odnosno novac oduzima. Zakoni, takođe propisuju da sud tačno obrazloži razloge zbog kojih se izriče mjera oduzimanja imovinske koristi.

4. FINANSIJSKA ISTRAGA

Finansijske istrage su privredno - kriminalistička ispitivanja, uz uključivanje prethodnih okolnosti i sredine. Ova istraga u osnovi podrazumijeva preduzimanje istražnih mjera i radnji pronalaznja i identifikovanja nezakonito stečene imovine, sredstava pranja novca, druge imovine prema kojoj treba preduzeti mjere osiguranja sa ciljem oduzimanja imovinske koristi stečene krivičnim djelom i naplate protivvrednosti. Finansijske istrage su po prirodi stvari dugotrajni postupci i mogu trajati i po nekoliko godina, pa samim tim iziskuju izrazito velike kadrovske i novčane uloge. (Lukić, 2009) Finansijska istraga se u krivičnopravnom smislu vodi se sa ciljem prikupljanja dokaza o imovini za koju postoje osnovi sumnje da potiče iz krivičnog djela i koju je u postupku neophodno otkriti, utvrditi njenu visinu i konačno oduzeti. Kao takva, finansijska istraga je integralni dio krivične istrage uvijek kada vrsta i priroda krivičnog djela nalažu istražne aktivnosti usmjerene na otkrivanje imovine. Iako postoji obaveza da se imovinska korist pribavljena krivičnim djelom utvrđuje u krivičnom postupku po službenoj dužnosti (Korajlić, Selimić, 2015), odnosno postoji dužnost tužioca da u toku postupka prikuplja dokaze i izviđa okolnosti koje su od važnosti za utvrđivanje imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom, u praksi se pokazalo da tužioci mahom ne ulažu dovoljno napora u otkrivanje ove imovine, izvan obima neophodnog za dokazivanje obilježja krivičnog djela. Međutim, imovinsku korist pribavljenu krivičnim djelom potrebno je utvrđivati i kada ona ne predstavlja obilježje bića krivičnog djela, a isto tako potrebno je otkriti i svu drugu imovinu koja eventualno potiče od kriminalne aktivnosti osumnjičenog/optuženog, a povodom koje se nužno ne mora voditi krivični postupak. (USAID, 2017)

Ciljevi finansijske istrage su prikupljanje podataka o bespravno stečenoj imovini, utvrđivanje ili procjena prihoda, slijeđenje toka bespravno stečenog prihoda, te oduzimanje spomenutih prihoda. Tipične faze finansijske istrage kojima se ovi ciljevi ostvaruju su: utvrđivanje prihoda stečenog krivičnim djelom, utvrđivanje imovine koja se može oduzeti i podnošenje zahtjeva za određivanje privremenih mjera osiguranja. Od ovako definisane finansijske istrage treba razlikovati mjere finansijske kontrole koje preduzimaju neki drugi organi, poput finansijske policije. Ona sprovodi istraživanje ispravnosti poslovanja pravnih subjekata, ali je sama najčešće organ u sklopu nekog ministarstva različitog od resora unutrašnjih poslova ili pravosuđa i raspolaže ovlaštenjima u okviru upravnog prava. Ona, dakako, može pružiti pomoć organima koji sprovode finansijske istrage, ali samu finansijsku istragu ne preduzima, a još manje njome rukovodi. (Mujanović & Datzer, 2016). Tok same finansijske istrage i postupak oduzimanja mogu se podijeliti u tri dijela:

1. Istrage kojima se utvrđuje, locira imovina stečena krivičnim djelom i prikupljaju podaci o njenom vlasniku - finansijska istraga.
2. Postupci u kojima se zahtijevaju i nalažu privremene mjere bezbjednosti, glavna rasprava u kojoj se optuženi oglašava krivim (ili oslobađa) i donosi odluka o oduzimanju imovine.
3. Poslije pravosnažnosti slijedi oduzimanje imovine i njeno raspolaganje, uzimajući u obzir međunarodne obaveze i vraćanje imovine oštećenom, ako je naknadno podnio zahtjev. (Mujanović, Datzer, 2016)

Prilikom istraživanja krivičnog djela (organizovanog, privrednog ili klasičnog kriminaliteta) i prikupljanja dokaza o elementima krivičnog djela, počiniocu i saučesnicima, neophodno je sprovesti paralelnu finansijsku istragu u slučajevima kada krivično djelo ima za posljedicu ostvarenu imovinsku korist. S obzirom da je svrha finansijske istrage omogućavanje oduzimanja prihoda, ista treba da počne dovoljno rano kako bi se spriječilo da počinilac krivičnog djela proda ili drugačije raspolaže imovinom. Pravo vrijeme bi, dakle, bilo odmah nakon otkrivanja osumnjičenog ili više njih, a prije sprovođenja mjere kojom se počinilac obavještava da se protiv njega vodi istraga (npr. pretres stana). Finansijskom istragom i analizom

transakcija može se proširiti krug osumnjičenih lica, a kod prikupljanja dokaza takođe je potrebno voditi računa o cilju finansijske istrage (npr. prisluškivanje, oduzimanje dokumentacije, itd.). (Lukić, 2009)

5. NAČIN ODUZIMANJA I UTVRĐIVANJA NEZAKONITO STEČENE IMOVINE

Zakon detaljno ne precizira koja se imovinska korist stiče krivičnim djelom, već samo od čega se ona može sastojati. Pojam imovinska korist stečena kriminalitetom označava svako povećanje imovine ili sprječavanje smanjenja imovine, koje se dogodilo izvršenjem krivičnog djela. Prihod od krivičnog djela je dakle sva imovina stečena izvršenjem krivičnog djela ili proistekla iz izvršenja krivičnog djela. Dobitak imovine stečen krivičnim djelom može se, prema tome, smatrati povećanjem imovine ili sprječavanjem, u suprotnom, prema redovnom toku događaja, potrebnog smanjenja imovine, koja je u direktnoj ili indirektnoj uzročnoj vezi sa izvršenim krivičnim djelom. Imovinska korist biće uzročno povezana sa počinjenim krivičnim djelom ako ne bi bila ostvarena da krivično djelo nije počinjeno. Imovinska korist stečena krivičnim djelom može se definisati kao neto dobit, odnosno višak imovine stečene krivičnim djelom. Pritom se prihod može u potpunosti ili djelimično sastojati od novca, hartija od vrijednosti ili stvari. Prihod od krivičnog djela može se takođe definisati kao bilo koji prihod od krivičnog djela ili nezakonita imovinska korist, koja se može sastojati od bilo koje vrste imovine, koja se sastoji od stvari ili prava, koja može biti pokretna ili nepokretna, a koja uključuje i pravne akte ili dokumente koji dokazuju vlasništvo ili pravo na takvu imovinu. Pri utvrđivanju prihoda uzimaće se u obzir informacije o finansijskim transakcijama koje vrše osumnjičeni i njima bliska lica. (Ivičević, 2004)

Zakon izričito predviđa da će se počiniocu oduzeti novac, dragocijenosti i bilo koja druga materijalna korist stečena krivičnim djelom. Samo ako to nije moguće, počinitelj će se obavezati da plati novčani iznos srazmjerno pribavljenoj materijalnoj dobiti. Takvo zakonsko rješenje nije u skladu sa Konvencijom o pranju, potrazi, privremenom oduzimanju i oduzimanju prihoda stečenih kriminalitetom koji obavezuje države članice da usvoje takve zakonodavne i druge mjere u vezi sa oduzimanjem

nezakonitog prihoda ili imovine vrijednosti koja odgovara nezakonitom prihodu. (Hasanspahić, Halilagić, 2011)

Oduzimanje imovinske koristi stečene krivičnim djelom moguće je i od treće strane, ako se imovina stečena kriminalitetom prenese na to lice besplatno ili uz naknadu koja ne odgovara stvarnoj vrijednosti i ako je ono znalo ili moglo znati da je imovinska korist od krivičnog djela. (Mujanović, 2011) Pravni uslov za oduzimanje takve koristi od trećih lica je da je to lice znalo ili moglo znati da se radi o materijalnoj koristi pribavljenoj krivičnim djelom. Na ovaj način, omogućena je pravna zaštita lica koja su u dobroj namjeri došla u posjed određene imovine koja u vrijeme njenog sticanja nije znala ili nije mogla znati da se radi o nezakonito stečenoj imovini. Kada su ispunjeni navedeni uslovi, sud može oduzeti imovinsku korist stečenu krivičnim djelom ili obavezujući ga da plati novčani iznos srazmjerno prihodu ili od lica na koju je prenesena. Kada je riječ o utvrđivanju iznosa novca koji je proporcionalan stečenoj imovinskoj koristi u slučajevima kada se imovina stečena krivičnim djelom oduzima na ovaj način, u sudskoj praksi preovladava stav da vrijednost predmeta, u smislu zakona o oduzimanju imovinske koristi, utvrđuje se prema tržišnoj vrijednosti predmeta u vrijeme izvršenja krivičnog djela. Za utvrđivanje visine imovinske koristi pribavljene krivičnim djelom nebitna je okolnost da je počinitelj, nakon izvršenja djela i pribavljene materijalne koristi, donirao, uništio predmet pribavljen krivičnim djelom, ošteti ili prodao po cijeni nižoj od tržišne. Međutim, ako je počinitelj prodao predmet po cijeni višoj od njegove tržišne cijene u vrijeme kada je krivično djelo počinjeno, iznos dobijen takvom prodajom predstavlja prihod od krivičnog djela jer je prihod proistekao iz djela i onoga što nje pribavljeno istim. (Babić, Filipović, Marković, Rajić, 2004)

Shodno odredbi stava o prihodima ili drugim koristima od krivičnog djela, jasno je da je imovinska korist ili druga imovina stečena krivičnim djelom ili imovina u koju je konvertovana imovinska korist ili iz imovine kojom je imovinska korist pribavljena krivičnim djelom konvertovana ili sjedinjena, kao i imovinska korist stečena krivičnim djelom i zbog toga podliježu oduzimanju sudskom presudom kojom se utvrđuje da je djelo počinjeno. Prvi uslov koji mora biti ispunjen da bi se imovina oduzela počiniocu krivičnog djela jeste utvrđivanje da li uopšte postoji, odnosno da li je počinitelj uopšte pribavio nezakonitu imovinsku korist. Da bi se izrekla mjera oduzimanja imovinske koristi, nije dovoljno samo da je način

pribavljanja imovinske koristi nezakonit, već je neophodno da je i sama stečena imovinska korist nezakonita. Drugi uslov koji mora biti ispunjen da bi se oduzela imovina je da postoji sudska odluka kojom se utvrđuje izvršenje krivičnog djela. (Simović, Simović, 2011)

Imovinska korist se oduzima po službenoj dužnosti bez obzira na vinske okolnosti optuženog, čak i kada je optuženi oslobođen obaveze plaćanja troškova krivičnog postupka. Stoga se u ovim situacijama iznos imovinske koristi utvrđuje besplatnom procjenom. To znači da se osnovi za oduzimanje moraju utvrditi unaprijed, na nesumnjiv način, što se sastoji u navodu izvršenja krivičnog djela i činjenici da je prihod ostvaren. Ova odredba je izuzetak od opštih pravila o slobodnoj procjeni dokaza o postojanju ili nepostojanju činjenica. Ovdje je zakon dao prednost principu ili pravu na suđenje bez odlaganja, jer bi u suprotnom usporavanje odlučivanja o krivičnoj stvari, koja je glavni predmet krivičnog postupka, bilo usporeno. Obim prihoda utvrđuje se odbijanjem stvarnih potrebnih troškova nastalih kao rezultat zakonite aktivnosti počinioca, ne uzimajući u obzir njegove lične napore da pribavi prihod. Pri utvrđivanju materijalne dobiti relevantna je objektivna vrijednost koju su predmeti imali u vrijeme izvršenja krivičnog djela. (Hasanspahić, Halilagić, 2011)

6. ZAKLJUČAK

Oduzimanje imovinske koristi je kroz historiju bilo korišteno u slučajevima izdaja ili ustanaka, posebno u onim slučajevima kada su akteri takvih događaja bili uticajni i moćni „kriminalci“, članovi plemićkih društvenih slojeva, koji su dovodili u pitanje autoritet krune ili crkve. Jedan od motiva oduzimanja imovine bio je sličan onima koji su prisutni i danas: sprječavanje prkosnih kriminalaca (ili njihovih srodnika) od ustaničkih nastojanja tako što im se oduzimala imovina (osim ako nisu bili predhodno pogubljeni). Zbog pohlepe većine monarha u to doba, dijeljenje oduzete imovine nije bilo praktikovano, dok prodaja zapljenjene imovine kraljevim podanicima kako bi isti dokazali svoju odanost kruni više liči na inovaciju dvadesetog vijeka. Mjera oduzimanja imovinske koristi ili nezakonito stečene imovine je relativno nova mjera u našem pravu i zakonodavstvu, te takvo stanje dovodi do toga da ona nije praćena značajnijim teorijskim argumentacijama. Ona se primjenjuje od prvog dana njenog uvođenja, ali se

stiče utisak, bez obzira ne njenu djelotvornost, primjenu i djelovanje, da su pitanja od velike važnosti po pitanju iste ostavljena po strani. Upravo navedeno odsustvo teorijske argumentacije o ovoj temi je nesnovano, a najviše iz razloga nepoznavanja njenih odnosnih karakteristika, ali i nepovjerenja u njen dalji opstanak i djelotvornost. Oduzimanje imovinske koristi proistekle iz krivičnih djela je jedan od osnovnih oblika suprotstavljanja finansijski motivisanim oblicima kriminaliteta, poput korupcije, privrednog i organizovanog kriminaliteta. Osnovni postulat na kojem počiva ovaj institut je da niko ne može zadržati korist koja je stečena izvršenjem krivičnog djela. Mjera oduzimanja nezakonito stečene imovine ili imovine koja je proistekla vršenjem krivičnih djela javlja se kao neophodno sredstvo državne vlasti, u borbi protiv organizovanog kriminaliteta, posebno, koji je posljednjih decenija doživio ogromne razmjere. Pored toga ona predstavlja i veoma bitan segment održavanja kontakta sa razvijenim zemljama svijeta koje uveliko poznaju ovakav ili sličan mehanizam suzbijanja najtežih vidova kriminaliteta. Izgradnja efikasnog sistema sprječavanja najtežih oblika kriminaliteta podrazumijeva najprije normativno i organizaciono dobro rješenje, a onda i rad na što intenzivnijem i efikasnijem sprovođenju donijetih mjera. Pitanje pravne prirode mjere oduzimanja nezakonito imovine ili imovine proistekle iz krivičnog djela, iako nije pitanje od važnosti za njeno uspješno sprovođenje, nije malog značaja jer u zavisnosti od opredeljenja njene pravne prirode zavise i odgovori na neka pitanja koja se tiču njene praktične primjene. Stoga se institut oduzimanja imovine pojavio kao jedan od najvažnijih i najefikasnijih instrumenata u borbi protiv organizovanog kriminaliteta, ili kriminaliteta uopšteno, kojim se postiže nekoliko ciljeva krivičnopravne politike jedne države: sa jedne strane, represivno činjenje krivičnih djela lišavanjem mogućnosti da uživaju u plodovima krivičnog djela, kao i preventivno kazivanje budućim počiniocima krivičnih djela da se krivično djelo ili generalno kriminalna aktivnosti, ne isplati. Međutim, ono što ovom institutu daje posebnost u odnosu na druge institute krivičnog prava je činjenica da on takođe blisko primjenjuje načelo pravde, tako često, barem u očima javnosti, nespojivo sa zakonom i sudskim odlukama i pokušava se uspostaviti stanje kakvo je bilo prije izvršenja krivičnog djela, zbog čega ova mjera nije usmjerena na izvršioca već na predmet, odnosno protivpravno pribavljenu korist i, pod uslovima, djeluje.

LITERATURA

1. Babić, M., Filipović, L., Marković, I., Rajić, Z., (2004). Komentari krivičnih zakona u Bosni i Hercegovini. Sarajevo: Vijeće Evrope i Evropska komisija.
2. Čejović, B., Kulić, M., (2011). Krivično pravo. Beograd: Službeni glasnik.
3. Đelmo, Z., Selimić, M., (2012). Zaštita prava građana pred državnim organima uprave u Bosni i Hercegovini, Revija za pravo i ekonomiju, Pravni fakultet Mostar
4. Gluščević, J., (2015). Oduzimanje imovine stečene krivičnim delom. Beograd: Univerzitet Union.
5. Golobinek, R., (2006). Financial Investigations and Confiscation of Proceeds from Crime. Brisel: Council of Europe.
6. Grubač, M., (2004). Krivično procesno pravo. Beograd: Pravni fakultet.
7. Grubač, M., (2008). Pribavljanje dokaza za dela organizovanog kriminala i ustavna prava i slobode građana. Borba protiv organizovanog kriminala u Srbiji, od postojećeg zakonodavstva do sveobuhvatnog predloga reforme.
8. Grubač, M., (2009). Organizovani kriminal u Srbiji. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, str. 701-709.
9. Hasanspahić, S., Halilagić, N. (2011). Oduzimanje imovinske koristi pribavljenje krivičnim djelom. Anali Pravnog fakulteta, str. 309-321.
10. Ignjatović, Đ., (2004, Jun 8-12). Suzbijanje najtežih oblika kriminaliteta u uslovima tranzicije i nesigurnosti. XVI seminar prava, „Teški oblici kriminala“. Budva.
11. Ilić, G., Nikolić, B., Majić, M., Melilo, Đ., (2009). Komentar Zakona o oduzimanju imovine proistekle iz krivičnog dela sa pregledom relevantnih međunarodnih dokumenata, uporednopravnih rešenja i prakse ESLJP. Beograd: OEBS Misija u Srbiji.
12. Ivičević, E. K., (2011). Komentar Zakona o postupku oduzimanja imovinske koristi ostvarene kaznenim djelom i prekršajem. Zagreb: Narodne novine.

13. Ivičević, E., (2004). Utvrđivanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom u hrvatskom pravu. Hrvatski ljetopis za kazneno pravo i praksu, Vol 11, br. 1, 217-238.
14. Kamber, K., (2008). Oduzimanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom u postupku ovrhe. Zagreb: Pravni fakultet.
15. Katušić, S. J., (2008). Oduzimanje imovinske koristi stečene kaznenim djelom. Zagreb: Ministarstvo pravosuđa Republike Hrvatske.
16. King, C., (2010). The confiscation of criminal assets-Tackling organised crime through a „middleground“ system of justice. Ireland: University of Limerick.
17. Kokolj, M., Lazin, Đ., (1986). Imovinske krivične sankcije i mere u jugoslovenskom krivičnom pravu. Beograd: Naučna knjiga.
18. Korajlić, N., (2012) Istraživanje krivičnih djela. Pravni fakultet Sarajevo.
19. Korajlić, N., Selimić, M., (2015). Kriminalistička taktika. Visoka škola "CEPS - Centar za poslovne studije" Kiseljak.
20. Korajlić, N., Šuperina, M., Selimić, M., (2020). Uvod u kriminalistiku na znanstvenim temeljima suprostavljanja kriminalitetu. Visoka škola "CEPS - Centar za poslovne studije" Kiseljak.
21. Lazarević, L., (1991). Mere bezbednosti, Reforma opšteg dela KZ SFRJ i savremene tendencije u jugoslovenskom krivičnom pravu. Beograd: Savremena administracija.
22. Lukić, T., (2009). Oduzimanje imovine stečene krivičnim delima-značaj finasijske istrage. Zbornik radova Pravnog fakulteta u Novom Sadu, str. 381-411.
23. Marić, Z., (2002). Kazna konfiskacije imovine koja je bila na snazi na teritoriji Savezne Republike Jugoslavije. Prava čoveka 3/4.
24. Modly, D., Šuperina, M., Korajlić, N., (2008). Rječnik kriminalistike. Strukovna udruga kriminalistika RH.
25. Mujanović, E., (2011). Oduzimanje imovinske koristi pribavljene počinjenjem koruptivnih krivičnih djela. Sarajevo: Transparency International.
26. Mujanović, E., (2017). Smjernice za postupanje nadležnih institucija u postupku za oduzimanje imovinske koristi pribavljene krivičnim

- djelom. Sarajevo: Centar za istraživanje politike suprotstavljanja kriminalitetu (CPRC).
27. Mujanović, E., Datzer, D., (2016). Oduzimanje imovinske koristi pribavljenje krivičnim djelima. Sarajevo: Centar za istraživanje politike suprotstavljanja kriminalitetu (CPRC).
 28. Pradel, J., Perić, O., Ignjatović, Đ., (2009). Komparativno pravo. Beograd: Pravni fakultet.
 29. Simović, M., Simović, V., (2011). Krivično procesno pravo II. Istočno Sarajevo: Pravni fakultet.
 30. Stanković, N., (2016). Krivično pravo. Brčko: Evropski univerzitet.
 31. Stojanović, Z. (2011). Krivično pravo. Beograd: Pravni fakultet.
 32. Šikman, M., (2012). Organizovani kriminalitet kao predmet naučnog istraživanja. Defendologija: teorijsko stručni časopis za pitanja zaštite, bezbjednosti, odbrane, obrazovanja, obuke i osposobljavanja, 15(31), 9-22.
 33. Škulić, M., (2003). Organizovani kriminalitet. Beograd: Dosije.
 34. USAID. (2017). Analiza sistema oduzimanja imovine pribavljene vršenjem krivičnih djela u BiH. Sarajevo: Projekat pravosuđa u BiH.
 35. Verdiš, M., (1971). Osnove imovinskog prava, stvarno, obvezno i nasljedno pravo. Zagreb: Informator.